

dr hab. Michał Kwiatkowski, prof. APS

Warszawa, 9.05.2022r.

Akademia Pedagogiki Specjalnej

im. Marii Grzegorzewskiej

Instytut Pedagogiki

BIURO DZIEKANÓW

Wpłynęło dnia 01.06.2022r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Anny K. Dudy pt.:

Efektywność Programu Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych (PSMR) „Akademia Mediacji” w kształtowaniu kompetencji mediacyjnych uczniów

napisanej pod kierunkiem

dr hab. Joanny Łukasik, prof. UP

W naznaczonych wojną czasach, pojmowanie konfliktu jako nieuniknionego efektu współzycia w globalnej przestrzeni już niemal 8 miliardów ludzi, nabiera niepokojącego znaczenia. Kończące się zasoby wody i paliw kopalnych, pustynnienie i degradacja olbrzymich połaci lądu, czy wojny handlowe i wynikające z nich napięcie międzynarodowe niechybnie prowadzą ludzkość ku ciągle nowym konfliktom, na coraz to nowych polach i pomiędzy coraz liczniejszym gronem państw. Konflikt w takim wymiarze zazwyczaj kończy się poczuciem krzywdy jednej lub obu jego stron, tłącym się przez lata zarzewiem kolejnych konfliktów. Możemy więc założyć, że nieustannie powtarzaliśmy, powtarzamy i powtarzać będziemy ten wzorzec, skoro nawet świadomość

realnego zagrożenia istnienia ludzkości nie jest w stanie przełamać tego błędnego koła. Taka nieciekawa perspektywa przyszłości budzić powinna zaniepokojenie, zwłaszcza wśród warstw społecznych, które mają decydujący wpływ na – globalnie i lokalnie pojmowany – kierunek działań podejmowanych przez całe społeczeństwa. Być może nie jest jeszcze za późno, by przygotować kolejne pokolenie do pokojowego współżycia w świecie potrafiącym dać coraz mniej i, jako interesującą próbę badawczego „przygotowania gruntu” pod odpowiednie działania wychowawcze, wskazać mogę poddaną recenzji rozprawę doktorską, autorstwa Anny Dudy.

Problematyka mediacji jest bowiem na tyle istotna dla jakości życia i kierunku, w jakim zmierza ludzkość, na ile bagatelizowana przez reżyserów i aktorów współczesnego życia społecznego. Wykształcanie w dzieciach odpowiednich postaw oraz kształcenie ich kompetencji mediacyjnych, rozumianych szerzej jako część całościowego przygotowania do wyzwań przewidywalnej przyszłości, nie wymaga przecież niebotycznych nakładów finansowych, tylko odpowiedniego przygotowania i zmotywowania nauczycieli oraz dania im przestrzeni do działania. Znakomitym przykładem takiego myślenia o szkole, jako o miejscu nieskrępowanego, choć mądrze kierowanego rozwoju dziecka, jest uzupełnienie pracy doktorskiej – Program Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych. Łączy on w sobie nowocześnie ujęte wątki teoretyczne i dydaktyczne z profesjonalnie przygotowaną częścią praktyczną, której celem jest wypracowanie w dzieciach odpowiednich postaw i nawyków, sprzyjających wykorzystywaniu mediacji jako przyjętego społecznie sposobu rozwiązywania konfliktów (s. 6). Wydaje się bowiem, że takie działania, podejmowane dziś na styku wychowania i kształcenia, pozwolą dzieciom zmienić w przyszłości świat na lepsze, choćby poprzez to, że będą rozumiały czym jest współpraca i jakie niesie korzyści oraz

czym są konflikty i jak rozwiązuje się je z pokojowo, najlepiej z nastawieniem win-win.

W skład poddanej recenzji rozprawy wchodzi 6 rozbudowanych rozdziałów:

1. Szkoła jako przestrzeń konfliktów i mediacji
2. Konflikty w przestrzeni szkoły
3. Mediacje rówieśnicze w przestrzeni szkoły
4. Założenia metodologiczne badań własnych
5. Analiza wyników badań własnych
6. Dyskusja wyników

Tak zarysowaną zawartość uzupełniają: *Wstęp, Zakończenie – wnioski i rekomendacje, Załączniki oraz Bibliografia*. W osobnym tomie Autorka zawarła niezwykle obszerne „Uzupełnienie pracy doktorskiej”, zawierające szczegółowo rozpisany Program Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych wraz ze stosownym wprowadzeniem do organizacji i założeń projektu.

Rozprawę doktorską otwiera kompetentna prezentacja szkolnych przestrzeni interakcji międzyludzkich oraz łączących ich relacji. Co istotne, Autorka – trzymając się tytułu rozdziału – ukazuje potencjalne pola nieporozumień w ramach charakteryzowanych przestrzeni, pozwalając czytelnikowi wyobrazić sobie możliwie pełny obraz funkcjonowania szkoły i toczących ją nieustannie konfliktów. Edukacyjny walor tej części rozprawy wzmacnia spójna i konsekwentnie realizowana wizja, pozwalająca na dużą dyscyplinę w prezentacji treści i dążenie do jasnego zaprezentowania punktu widzenia Autorki. Punktu widzenia, co należy podkreślić, wypracowanego na bazie dobrze dobranych i aktualnych lektur oraz przekazanego czytelnikowi w sposób zrozumiały i niezwykle przystępny. Rozdział zamyka charakterystyka przestrzeni mediacji i jako podsumowanie sprawdza się bardzo dobrze, gdyż domyka i scala historie

wcześniej zaprezentowanych przestrzeni, pokazując nie tylko praktyczne funkcjonowanie systemu mediacji w szkole, ale również dając pomysły na poprawę jego działania.

W rozdziale drugim Autorka rozwija problematykę konfliktów, koncentrując się tym razem na ich uniwersalnym rozumieniu. Szerzej zaprezentowane tu zostały teorie konfliktów (uniwersalna i funkcjonalna), pojęcie konfliktu i sporu, poziomy i etapy konfliktu, typologia konfliktów oraz strategie i style ich rozwiązywania. Przybliżone czytelnikowi koncepcje niejako rozwijają spojrzenie zaprezentowane w rozdziale 1, ale wzbogacają je swą interdyscyplinarną wymową i dobrze wprowadzają w drugą część rozdziału, w której Autorka w swych rozważaniach powraca „do szkoły”, by ukazać przyczyny i skutki konfliktów rówieśniczych.

Trzeci rozdział poświęcony został roli mediacji rówieśniczych w życiu szkoły, łączących, jak słusznie zauważa Autorka (s. 126), wątki edukacyjne z prawnymi. W takim właśnie duchu zaprezentowane zostały geneza i charakterystyka mediacji szkolnych i rówieśniczych. Autorka niezwykle kompetentnie przedstawia dokumenty stanowiące podstawę prawną dla mediacji szkolnych i rówieśniczych, wzbogacając je licznymi komentarzami badaczy i praktyków, czy przykładami praktycznymi. Lektura tego fragmentu rozprawy daje pewność, że mgr Anna Duda nie tylko dobrze porusza się w teorii mediacji, ale przede wszystkim rozumie wagę praktycznej realizacji postulatów teoretycznych. To zaangażowanie szczególnie widoczne staje się w podrozdziale 3.4., w którym Autorka tworzy zręby standardu zawodowego mediatora rówieśniczego, stawiając przed kandydatem szereg wymagań – począwszy od formalnych, poprzez światopoglądowe, na kompetencjach mediacyjnych kończąc. I to właśnie opis kompetencji mediacyjnych stanowi największą wartość tej części rozprawy, ponieważ zawiera propozycję takiego rozbicia tychże, by możliwe było ich wkomponowanie w całościowy proces kształcenia uczniów, w tym przyszłych

mediatorów rówieśniczych. Nie ulega bowiem wątpliwości, że należy wzmacniać szeroko pojęte kompetencje społeczne, czyli umiejętności sprzyjające budowaniu dojrzałego społeczeństwa, w którym – między innymi – konflikty rozwiązuje się poprzez dialog i poszukiwanie satysfakcjonujących obie strony rozwiązań. Na tak zarysowanym tle, mgr Anna Duda prezentuje zadania stojące przed mediatorem rówieśniczym w określonej prawem i zwyczajami rzeczywistości szkolnej, co stanowi właściwe zakończenie części teoretycznej pracy i, jednocześnie, wprowadzenie do części badawczej, mocno osadzonej w praktyce szkolnej.

Podsumowując, część teoretyczna rozprawy doktorskiej mgr Anny Dudy stoi na bardzo wysokim poziomie – zarówno merytorycznym, jak i warsztatowym. Sposób, w jaki została napisana – co zaznaczyłem w opisie rozdziału 1 – umożliwia podążanie za tokiem myślenia Autorki i tworzy spójny oraz plastyczny obraz mediacji w polskiej szkole. Obraz możliwie obiektywny, choć w pewien sposób zawężony do wizji prezentowanej przez Autorkę, co nie jest zarzutem, wręcz przeciwnie – w tej konkretnej sytuacji znacząco podnosi walory edukacyjne rozprawy i (wyprzedzając nieco fakty) sprawia, że warto ją wydać jako pozycję adresowaną do szeroko pojętych środowisk tworzących współczesną szkołę. Lektura tej obszernej, liczącej niemal 250 stron, części rozprawy pozwoliła mi znaleźć wiele pomniejszych niedociągnięć redakcyjnych, których nie warto tu wymieniać, ale które należałoby poprawić przed publikacją.

Rozdział 4 – Założenia metodologiczne badań własnych – stanowi właściwe wprowadzenie w empiryczną weryfikację założeń wynikających z przytoczonych teorii. Autorka właściwie określiła przedmiot oraz cele badania, klarownie opisała zmienne i ich wskaźniki, prawidłowo dobrała metodę badawczą (tu na uwagę zasługuje wprowadzenie grupy pośredniej) i opisała problemy badawcze wraz z wynikającymi z nich hipotezami. Kompetentnie i w sposób umożliwiający

replikację badania opisane zostały: teren badań, osoby badane, organizacja PSMR, procedura badawcza, sposób zbierania danych i narzędzia badawcze oraz wykorzystane metody analizy statystycznej. Nie mam istotnych uwag do tej części rozprawy, zaproponowane badanie ma właściwą konstrukcję a Autorka zadbała o szczegóły, których dyskretny wpływ mógł potencjalnie zafałszować obraz rzeczywistości.

Przechodząc do analizy i dyskusji wyników, pragnę na wstępie zauważyć, że przyjęta formuła, zakładająca rozdzielenie analizy od dyskusji wyników (rozdziały 5 i 6) nie przyczyniła się do czytelności tej części rozprawy. W rozdziale 5 Autorka dokonała prawidłowych i nieczęsto wykorzystywanych w pedagogice zaawansowanych analiz statystycznych oraz kompetentnie opisała otrzymane w ten sposób wyniki. Jednakże rozdział ten sprawia wrażenie zbyt technicznego i przez oderwanie od szerszych podsumowań o charakterze pedagogicznym (znajdujących się w rozdziale 6) jest nużący i trudny (konieczność przeskakiwania do statystyk podczas czytania dyskusji) w lekturze – jest to uwaga jedynie o charakterze informacyjnym, do przemyślenia przed publikacją rozprawy w formie monografii, nie mająca wpływu na wysoką ocenę merytoryczną tego fragmentu. Sama dyskusja wyników jest natomiast kolejnym potwierdzeniem dogłębnego zrozumienia przez mgr Annę Dudę poruszanej problematyki a jej lektura (uzupełniona Zakończeniem, w którym zawarte zostały wnioski i rekomendacje) powinna stać się punktem wyjścia nie tylko do dalszych badań, ale zwłaszcza do korekty przyjętych w szkołach procedur, skutkującej wzrostem świadomości mediacyjnej dyrektorów, nauczycieli i innych grup tworzących rzeczywistość szkolną.

Podjmując się podsumowania recenzji, chciałbym zauważyć, że poruszona przez mgr Annę Dudę problematyka może i powinna być rozpatrywana w szerszym kontekście – możliwości kształtowania szeroko pojętych kompetencji